

УДК 343.18

Оверчук С. В.

*кандидат юридичних наук, адвокат,
кафедра муніципального права та адміністративно-правових дисциплін
(Національний університет «Острозька академія»)*

ПІДСУДНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ СЛІДЧОМУ СУДДІ

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу, реформа кримінальної юстиції, впровадження міжнародних стандартів правосуддя в Україні, призвели до наповнення класичних правових інститутів новим змістом, зміни сталої юридичної термінології та поглядів на правозастосовчу практику. Інститут підсудності на став виключенням: суттєво оновлена класифікація видів підсудності, встановлені нові підстави її визначення, змінені правила застосування. Нове розуміння сутності кримінального провадження дозволяє включити до сфери регулювання інституту підсудності питання пов'язані з визначенням суду, слідчий суддя якого повноважний розглядати клопотання, скарги під час досудового провадження. Отже, інститут підсудності доповнився новим елементом – підсудністю кримінального провадження слідчому судді.

Право на судовий захист тісно взаємопов'язано з інститутами підсудності та слідчого судді в кримінальному процесі. Право кожного на судовий захист, яке забезпечується шляхом розгляду його справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, означає, зокрема, що такий розгляд має здійснюватися не довільно обраним, а законно

© Оверчук С. В., 2015

© Національний університет «Острозька академія», 2015

-
- Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

встановленим судом, тобто судом, компетенція якого з розгляду даного провадження визначається на підставі закріплених у законі критеріїв, які в нормативній формі заздалегідь зумовлюють, в якому суді підлягає розгляду кримінальне провадження, а також в яких випадках і в якому порядку допустима зміна підсудності, що дозволяє суду (судді), сторонам та іншим учасникам процесу уникнути правової невизначеності у цьому питанні, яку в іншому випадку доводилося б усувати за допомогою рішення, заснованого на сваволі правозастосовчого органу або посадової особи, і тим самим визначати підсудність справи не на підставі закону.

Питання підсудності, судового контролю, процесуального статусу слідчого судді у кримінальному процесі досліджували відомі українські та зарубіжні вчені, зокрема: В. Д. Бринцев, І. В. Глов'юк, Ю. М. Грошевий, І. В. Іваненко, В. Т. Маляренко, В. О. Попелюшко, Ю. В. Роціна, М. І. Сірий, Н. П. Сиза, Ю. В. Скрипіна, А. Р. Туманянц, О. Г. Шило, О. Г. Яновська та інші.

Метою цієї роботи є науково-теоретичне дослідження інститутів підсудності та слідчого судді у їх взаємозв'язку, а також аналіз правил підсудності встановлених кримінальним процесуальним законодавством. Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні завдання: проаналізувати відповідні законодавчі новели щодо нормативного врегулювання інститутів підсудності та слідчого судді; виявити прогалини правового регулювання судового контролю під час досудового розслідування; виробити універсальні критерії визначення підсудності клопотань та скарг слідчому судді.

У КПК України відсутня окрема стаття, яка б визначала підсудність слідчому судді. Враховуючи предмет судового контролю слідчому судді підсудні:

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

- клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, передбачених ст. 131 КПК України (крім виклику слідчим або прокурором, тимчасового вилучення майна та затримання), а також про застосування «спеціальних» заходів забезпечення кримінального провадження (ст. 493, 499, 583-585 КПК України);

- скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора під час досудового розслідування, які можуть бути оскаржені згідно ст. 303 КПК України;

- клопотання про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій (у випадках визначених в главі 20 КПК України);

- клопотання про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (у випадках визначених в главі 21 КПК України);

- клопотання про вирішення окремих питань щодо зберігання речових доказів і документів (ч. 7 ст. 100 КПК України);

- клопотання про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами (ч. 10 ст. 290 КПК України).

Розгляд наведених клопотань, скарг не охоплює увесь комплекс повноважень слідчого судді у сфері судового контролю, який є значно ширшим і включає, зокрема, загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини (статті 206, 567 КПК України та інші). Класифікація повноважень слідчого судді розроблена у працях В. О. Попелюшко [1] та Н. П. Сизої [2] та є предметом постійного наукового дискурсу науковців.

Підсудність клопотань про забезпечення заходів кримінального провадження. За змістом взаємопов'язаних положень статті 132 та статті 184 КПК України, прийняття в ході досудового провадження рішення про забезпечення заходів кримінального провадження підсудне місцевим загальним судам. Це означає, що розгляд таких питань віднесено за ознакою родової підсудності до виключної компетенції судів місцевого

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

рівня незалежно від підслідності і можливої підсудності кримінального провадження, виду та рівня органу, що здійснює досудове розслідування. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України слідчому судді підсудні клопотання про застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження: судового виклику (ч. 1 ст. 134 КПК); приводу (ч. 2 ст. 140 КПК); грошового стягнення (ч. 2 ст. 144 КПК); тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом (ч. 2 ст. 148 КПК); відсторонення від посади (ч. 2 ст. 154 КПК); тимчасового доступу до речей і документів (ч. 2 ст. 159 КПК); арешту майна (ч. 2 ст. 170 КПК); запобіжних заходів (ч. 4 ст. 176 КПК); затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу (ч. 2 ст. 187 КПК). Слідчий суддя також розглядає клопотання про застосування «спеціальних» заходів забезпечення кримінального провадження, що обмежують права і свободи особи: передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд (ст. 493 КПК), поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей (ч. 4 ст. 499 КПК), тимчасовий арешт (ст. 583 КПК); тримання під вартою (екстрадиційний арешт) для забезпечення видачі особи (ст. 584 КПК); інші запобіжні заходи для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави (ст. 585 КПК).

Відповідно до ч. 2 ст. 132 КПК України, клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Проте, в ч. 1 ст. 184 та ч. 1 ст. 200 КПК України, зазначено, що клопотання слідчого, прокурора про застосування, зміну чи скасування запобіжного заходу подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

Тобто, у першому випадку, розгляд клопотання має здійснюватися слідчим суддею того суду, в межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний орган, наділений законом функцією досудового розслідування. В іншому випадку підсудність визначена за ознакою територіальної юрисдикції.

Враховуючи, що відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 131 КПК запобіжні заходи є одними з різновидів заходів забезпечення кримінального провадження, виникає протиріччя підстав визначення територіальної підсудності клопотань: місцезнаходження органу досудового розслідування (фактичне чи юридичне) та його юрисдикції. У випадку їх розбіжності, коли орган досудового розслідування фактично знаходиться за межами своєї юрисдикції, виникають спори про підсудність.

Так, наприклад, клопотання слідчого Рівненського районного відділу УМВС, який за своєю юридичною адресою розташований на території міста Рівне, про застосування певного заходу забезпечення кримінального провадження має подаватися до Рівненського міського суду за правилами ч. 2 ст. 132 КПК України. Тоді як клопотання цього ж органу про застосування, зміну чи скасування саме запобіжного заходу має подаватися до Рівненського районного суду Рівненської області за правилами ч. 1 ст. 184 та ч. 1 ст. 200 КПК України. Схожа ситуація і з клопотаннями прокурорів, де ситуація усугубляється розширенням територіальної юрисдикції місцевих прокуратор у зв'язку з прийняттям нової редакції Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р.

Отже, законом створена варіативна можливість звернення до різних судів, яка ґрунтується на визначенні підсудності не на підставі нормативно встановлених критеріїв, а на суб'єктивному угляді слідчого або прокурора, що має наслідком вибірковість у вирішенні питання про підсудність, порушення права особи на законного суддю.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

Вирішення проблеми визначення територіальної підсудності клопотань про обрання запобіжного заходу має важливе значення і для вчинення низки інших процесуальних дій. Так, згідно ч. 2 ст. 509 КПК України питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи вирішується в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу. В свою чергу застосування передбачених ст. 508 КПК України запобіжних заходів також здійснюється згідно із загальними правилами.

З метою однакового застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм кримінального процесуального законодавства, уникнення неоднозначного його тлумачення під час здійснення повноважень слідчим суддею суду першої інстанції судова палата у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі ВССУ) зробила неоднозначну спробу вирішити цю проблему у своїх інформаційних листах: № 223-558/0/4-13 від 05.04.2013 р. [3], № 511-550/0/4-13 від 04.04.2013 р. [4] та № 1-1640/0/4-13 від 15.10.2013 р. [5]. Останній лист мав поставити крапку у цьому питанні, проте, враховуючи його суперечливі роз'яснення, він був відкликаний ВССУ листом №5-467/0/4-14 від 07.04.2014 р. [6], повернувши ситуацію до попереднього стану невизначеності.

Так у листі «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» [3] судова палата у кримінальних справах ВССУ роз'яснила, що відповідно до ч. 2 ст. 132 КПК усі клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжних заходів (ч. 2 ст. 131 КПК), подаються до місцевого суду, в межах

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування. У випадку проведення досудового розслідування слідчою групою клопотання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження також розглядаються слідчим суддею місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування. Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

У цьому листі Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ фактично знівелював правила визначення підсудності клопотань про застосування запобіжних заходів, що передбачені ст. 184 КПК, поставивши «знак рівності» між знаходженням органу досудового слідства та його територіальною юрисдикцією. Така позиція має спірний характер і на практиці призвела до вільного тлумачення зазначених положень КПК учасниками процесу.

Відповідно ж до листа ВССУ «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» № 511-550/0/4-13 від 04.04.2013 р. [4] розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів, передбачених главою 18 КПК, під час досудового розслідування згідно зі ст. 184 КПК здійснюється слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого провадиться досудове розслідування.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

Відсутність у наведених листах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ вирішення проблеми визначення підсудності клопотань та конкретного тлумачення поняття «місце розташування органу досудового розслідування», призводить до того, що правоохоронні органи, які складаються зі структурних підрозділів фактично розташованих в межах територіальної юрисдикції різних судів, допускають вільне трактування цього поняття та на власний розсуд визначають суд, до якого подають клопотання про забезпечення заходів кримінального провадження. Така практика призвела до надходження численних апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів, винесених за наслідками розгляду таких клопотань, з підстав порушення, на думку заявників, правил підсудності.

Згідно ст. 1 КПК України порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України до складу якого не входять інформаційні листи судів, а, отже, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ не має повноважень встановлювати суперечливі правила підсудності обов'язкового для суб'єктів кримінального процесу характеру.

Отже, без законодавчих змін, тільки шляхом надання роз'яснень вищими судовими установами, вирішити цю проблему неможливо. Необхідно внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України, які б встановили єдині підстави визначення територіальної підсудності кримінальних проваджень слідчому судді. Уніфікація правил територіальної підсудності є ефективним засобом подолання конфлікту норм щодо підсудності клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

Із загального правила визначення територіальної підсудності зазначених клопотань у процесуальному кодексі передбачено окремі винятки. Зокрема, такий виняток встановлений ч. 1 ст. 192 КПК згідно якої розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування до особи, яку затримано без ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, може здійснюватися слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана. Такий розгляд можливий тільки за умови, що затримана без ухвали слідчого судді, суду особа з об'єктивних причин не могла бути доставлена у строк не пізніше шістдесяти годин із моменту затримання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Зазначена норма не встановлює альтернативної підсудності (як, наприклад, ч. 4 ст. 108 КПК Російської Федерації), оскільки підсудність за місцем затримання є другорядною, такою що застосовується за визначених законом виняткових причин. У кримінальному процесі Німеччини, з метою забезпечення конституційного права особи на законного суддю (ст. 101 Конституції ФРН), було обрано дещо інший підхід. Так, згідно параграфу 115а КПК ФРН якщо обвинуваченого неможливо доставити не пізніше дня після затримання до компетентного судді, він повинен бути негайно, не пізніше дня після затримання, доставлений до судді найближчого окружного суду. Суддя повинен негайно після доставляння, не пізніше наступного дня, допитати обвинуваченого. Якщо затриманий висуває заперечення проти постанови про арешт або його виконання, які не є очевидно необґрунтованими, або якщо у судді є сумніви з приводу залишення утримання під вартою, то він негайно і залежно від обставин більш швидким шляхом інформує компетентного суддю. Якщо обвинуваченого не буде звільнено, то на його

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

вимогу він повинен бути доставлений до компетентного судді для допиту відповідно до § 115. Обвинуваченому повинні вказати на це право і дати роз'яснення [7, с.198-199].

Вилучення особи, навіть тимчасове, з відання законного слідчого судді, є порушенням його права на судовий захист, яке має бути негайно поновлено шляхом передачі кримінального провадження та доставки затриманої особи до суду, повноважного прийняти рішення про застосування запобіжних заходів відповідно до загальних правил підсудності.

Ухвала слідчого судді також необхідна для здійснення тимчасового та екстрадиційного арештів. Згідно ч. 3 ст. 493 КПК України прокурор звертається до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання, із клопотанням про застосування тимчасового арешту до затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України. Відповідно ж до п. 4 ст. 584 КПК України після надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за дорученням або зверненням центрального органу України прокурор звертається з клопотанням про її екстрадиційний арешт до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою. Проте ст. 585 КПК дозволяє слідчому судді застосувати до такої особи й інші заходи запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою.

Відповідно, додатковими критеріями визначення територіальної підсудності клопотань слідчому судді є: місце затримання особи та місце тримання особи під вартою. Зазначені критерії мають винятковий характер, передбачені для конкретно визначених законом випадків і можуть бути віднесені до окремого підвиду підсудності – виключної територіальної підсудності.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

Процесуальний кодекс не передбачає винятків у визначенні територіальної підсудності клопотань при встановленні такої персональної ознаки як вік особи. Передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд (ст. 493 КПК України), поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей (ч. 4 ст. 499 КПК України) здійснюються за загальними правилами застосування запобіжних заходів. Оскільки вік підозрюваного чи обвинуваченого не впливає в цих випадках на встановлення, зміну спеціальних правил підсудності, то й дія правил персональної підсудності виключається.

Існуюче в процесуальному кодексі різноманіття критеріїв підсудності потребує узагальнення та законодавчого врегулювання у напрямку уніфікації. Визначення підсудності за фактичним чи юридичним місцезнаходженням органу досудового розслідування є недоцільним, таким що може порушувати право особи на належний суд встановлений законом, зокрема шляхом зміни фактичної чи юридичної адреси слідчого підрозділу рішенням представника виконавчої влади. Крім того, прокуратура, яка має право на подання зазначеного клопотання, не належить до органів досудового розслідування за змістом ст. 38 КПК України, а місце її знаходження стаття 132 КПК не встановлює як критерій визначення територіальної підсудності. Вирішення цієї проблеми вбачається у вилученні з КПК цієї суперечливої підстави визначення підсудності та внесення відповідних змін до процесуального кодексу.

За загальним правилом, місце вчинення кримінального правопорушення, на тій чи іншій частині території України зумовлює місце проведення досудового розслідування (ст. 218 КПК України), а також, відповідно, місце розгляду клопотання про обрання стосовно підозрюваного чи обвинуваченого запобіжного заходу (статті 184 КПК

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

України) слідчим суддею того місцевого суду, юрисдикція якого поширюється на дану частину території України.

Таким чином, з метою усунення протиріч у правилах територіальної підсудності необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 132 КПК України та викласти її у наступній редакції: «Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення. Якщо місце вчинення кримінального правопорушення встановити неможливо, кримінальне провадження здійснює слідчий суддя того суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування». Аналогічні правила визначення територіальної підсудності, з метою уніфікації їх застосування, необхідно внести й до інших статей, які регламентують підсудність слідчому судді клопотань про забезпечення заходів кримінального провадження, в тому числі і до ст. 184 КПК України.

Підсудність скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора під час досудового розслідування. Відповідно до ч. 1 ст. 55 Конституції України Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Конституційний Суд України висловив низку правових позицій щодо забезпечення права особи на судовий захист в тому числі стосовно здійснення судового контролю. Так у своєму Рішенні від 23 травня 2001 року N 6-рп/2001 [8] Суд зазначив, що право на судовий захист належить до основних, невідчужуваних прав і свобод людини і громадянина та відповідно до частини другої статті 64 Конституції України не може бути обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (абзац четвертий пункту 3 мотивувальної частини), а недосконалість інституту судового контролю

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

за досудовим слідством не може бути перепорою для оскарження актів, дій чи бездіяльності посадових осіб органів державної влади (абзац шостий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

Конституційним Судом України в Рішенні від 25 листопада 1997 року N 6-зп [9] сформульовано правову позицію, за якою удосконалення законодавства в контексті статті 55 Конституції України має бути поступовою тенденцією, спрямованою на розширення судового захисту прав і свобод людини, зокрема судового контролю за правомірністю і обґрунтованістю рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень (пункт 2 мотивувальної частини). Ця правова позиція кореспондується з положеннями статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо ефективного засобу юридичного захисту від порушень, вчинених особами, які здійснюють свої офіційні повноваження. Реалізація права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності вказаних суб'єктів має відповідати також вимозі стосовно доступності правосуддя, про що зазначено у міжнародних правових документах – Загальній декларації прав людини (стаття 8), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (стаття 14), Конвенції (стаття 6), Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 29 листопада 1985 року (пункт 4).

Конституційний суд також окреслив правові позиції і щодо більш вузьких юрисдикційних питань, які за новим процесуальним законодавством стосуються інституту слідчих суддів. Зокрема, у своєму рішенні від 14 грудня 2011 року N 19-рп/2011 [10] Суд прийшов до висновку, що скарги осіб стосовно прийняття рішень, вчинення дій або допущення бездіяльності суб'єктом владних повноважень щодо заяв і повідомлень про вчинені або підготовлювані злочини суди повинні

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15osvps.pdf>.

розглядати і вирішувати у кримінальному, а не адміністративному судочинстві.

Отже, невизначеність у процедурі звернення до суду, зокрема щодо підсудності скарг, є прямим порушенням конституційного права особи на судовий захист, нівелює принцип доступності правосуддя та суперечить міжнародним зобов'язанням України.

Розгляд в ході досудового провадження скарг на рішення, дії чи бездіяльність зазначених посадових осіб, у випадках і порядку передбачених главою 26 КПК України, здійснюється слідчими суддями місцевих судів незалежно від підслідності і можливої підсудності розслідуваних проваджень, виду та рівня органу, який здійснює досудове слідство.

Чинним КПК України 2012 року не визначені правила територіальної підсудності розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора під час досудового розслідування. Стаття 306 КПК України зазначає лише, що ці скарги розглядаються за правилами передбаченими статтями 318-380 КПК України, які, проте, також не встановлюють критеріїв підсудності.

Серед науковців та практикуючих юристів також немає єдиної позиції щодо подолання цієї прогалини у визначенні територіальної підсудності. Так, зокрема Яновська О.Г. вважає, що скарга подається до суду за місцем розташування органу або місця роботи посадової особи, рішення, дії чи бездіяльність якої оскаржуються [11].

Судова палата у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у пункті 6 інформаційного листа «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09.11.2012 № 1640/0/4-12 [12] висловила позицію, що у випадку якщо скарга не

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

відповідає вимогам закону, слідчий суддя виносить ухвалу про повернення скарги. Скарга не відповідає вимогам закону, якщо вона не підлягає розгляду в цьому суді, тобто подана з порушенням правил підсудності, встановлених ст. 218 КПК. Проте, зазначена стаття визначає не правила підсудності, а правила підслідності, де головною ознакою є місце вчинення кримінального правопорушення. До того ж, якщо слідчий суддя встановить, що скаргу подано до суду з порушенням правил підсудності, залишається відкритим питання, чи повинен слідчий суддя постановити ухвалу згідно п. 2 ч. 2 ст. 304 КПК про повернення скарги як такої, що не підлягає розгляду в даному суді, чи слідчий суддя, згідно з вимогами ст. 34 КПК, має звертатися з відповідним поданням до суду апеляційної інстанції або Вищого спеціалізованого суду України для вирішення питання про передачу судового провадження з одного суду до іншого.

Відзначимо, що взаємопов'язані положення статей 306 та 218 КПК України самі по собі не зумовлюють можливість різного підходу до вирішення питання, в якому суді підлягає розгляду відповідна скарга. Проте, у контексті територіальної організації системи органів досудового розслідування та прокуратури, при застосуванні цих статей складається суперечлива практика визначення територіальної підсудності скарг на рішення, дії чи бездіяльність посадових осіб органів досудового розслідування та прокуратури при провадженні досудового розслідування. Це підтверджується судовими рішеннями, в яких під місцем провадження досудового розслідування суди розуміють не адміністративний район, на території якої було вчинено кримінальне правопорушення, а місце знаходження відповідного органу досудового розслідування чи прокуратури, юрисдикція якого виходить за межі адміністративного району його дислокації і поширюється на території декількох адміністративних районів. Побудова нової мережі органів прокуратури,

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

Державного бюро розслідування, Національного антикорупційного бюро України, територіальна юрисдикція яких охоплює декілька адміністративно-територіальних одиниць, також містить потенційну небезпеку конфлікту правил підсудності.

Відповідно, у разі коли злочин вчинено на території одного з адміністративних районів, що знаходяться під юрисдикцією такого правоохоронного органу, виникає невизначеність у питанні про те, який місцевий загальний суд уповноважений на розгляд скарг на рішення та дії (бездіяльність) посадових осіб даного державного органу в ході досудового провадження – за місцем скоєння злочину або за місцем розташування самого правоохоронного органу. Тим самим ставиться під сумнів принцип законного суду, який є необхідною умовою справедливості та ефективності судового захисту, право на який, включаючи право на оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань і посадових осіб, виступає гарантією щодо всіх інших конституційних прав і свобод і не підлягає обмеженню.

Тлумачення положень ч. 1 ст. 306 КПК, як такої що дозволяє місце провадження досудового розслідування визначати за місцем розташування правоохоронного органу або його структурного підрозділу фактично означає можливість встановлення і зміни територіальної підсудності у не процесуальній формі, а саме на підставі рішення державного органу, уповноваженого встановлювати і змінювати юрисдикцію того чи іншого правоохоронного органу і місце його дислокації. Відзначимо, що прийняття такого рішення обумовлюється, як правило, кадровими, фінансовими, матеріально-технічними чи іншими подібними факторами. Такий підхід суперечить прямому припису принципу законного судді, в

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

силу якого підсудність справи, а отже, і підстави та порядок її зміни повинні бути встановлені виключно законом.

Відносно права учасників кримінального судочинства на оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора, які зачіпають їхні права і свободи, це означає, що при визначенні підсудності законодавець у будь-якому разі зобов'язаний здійснювати відповідне регулювання з урахуванням того, що дотримання конституційного принципу рівності, який гарантує захист від усіх форм дискримінації при здійсненні прав і свобод, означає, крім іншого, заборону вводити такі обмеження в правах осіб, які належать до однієї категорії, які не мають об'єктивного і розумного виправдання, і що будь-яка диференціація, що приводить до відмінностей в правах громадян, повинна відповідати встановленим Конституцією критеріям, в тому числі впливають із закріпленого нею принципу рівності, в силу яких такі відмінності допустимі, якщо вони об'єктивно виправдані, обґрунтовані і переслідують конституційно значимі цілі, а використовуються для досягнення цих цілей правові засоби співрозмірні їм. Така правова позиція відтворена у низці постанов Конституційного суду Російської Федерації (постанови від 3 листопада 1998 р. N 25-П, від 24 травня 2001 р. N 8-П, від 3 червня 2004 р. N 11-П, від 15 червня 2006 р. N 6-П, від 16 червня 2006 р. N 7-П, від 5 квітня 2007 р. N 5-П, від 26 лютого 2010 р. N 4-П, від 19 липня 2011 р. N 18-П, від 23 квітня 2012 р. N 10-П та інші).

Неоднозначність підходу до визначення територіальної підсудності скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчих та прокурорів органів юрисдикція яких поширюється на декілька адміністративно-територіальних одиниць під час досудового розслідування, яка дозволяє встановлювати підсудність конкретної скарги виходячи або з місця провадження досудового розслідування, або з місця розташування органу,

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

що здійснює це розслідування, створює передумови для порушення конституційного принципу рівності при реалізації права на доступ до правосуддя та судовий захист щодо громадян, які оскаржують рішення, дії чи бездіяльність посадових осіб органу досудового розслідування чи прокуратури, юрисдикція яких поширюється на територію, де скоєно злочин, але місце розташування якого знаходиться за межами адміністративного району, де скоєно злочин.

Отже, положення ч. 1 ст. 306 КПК України в тій мірі, в якій вони в силу своєї невизначеності породжують можливість їх неоднозначного тлумачення і, отже, довільного застосування при визначенні територіальної підсудності скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування у випадках, коли це розслідування здійснюється за місцем вчинення кримінального правопорушення, яке розташоване за межами адміністративного району дислокації правоохоронного органу, де працюють зазначені слідчі чи прокурори, не відповідають нормам національного та міжнародного законодавства, які зобов'язують державу забезпечити громадянам реалізацію права на судовий захист законно встановленим судом і рівний доступ до правосуддя.

В умовах реформування правоохоронних органів, коли в пошуках оптимальних форм їх організації створюються одні і скасовуються інші підрозділи, що тягне за собою зміну їх місця розташування та меж територіальної юрисдикції, пряме прив'язування підсудності зазначених скарг до місця розташування відповідних органів досудового розслідування чи прокуратури створює нормативні передумови для нівелювання прерогатив законодавчої влади щодо визначення підсудності і прерогатив влади судової щодо здійсненню правосуддя, реалізації нею функції судового захисту.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

Таким чином, з метою реалізації права на судовий захист, включаючи право на законний суд, і виходячи із забезпечення територіальної рівнодоступності місцевих судів для всіх осіб, наділених правом подання до суду скарг в порядку статті 306 КПК України, необхідно внести до Кримінального процесуального кодексу України положення, згідно якого розгляд справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування за місцем вчинення кримінального правопорушення повинно здійснюватися – безвідносно до місця розташування зазначених органів – тим слідчим суддею місцевого суду, юрисдикція якого поширюється на місце вчинення кримінального правопорушення.

Підсудність клопотань про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій. Слідчий суддя розглядає клопотання про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій виключно у визначених КПК України випадках: допиту свідка чи потерпілого в судовому засіданні, за клопотанням сторони кримінального провадження (ст. 225); обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 234); огляду житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237); слідчого експерименту, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240); примусового залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242); доручення проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам за клопотанням сторони захисту (ч. 3 ст. 243, ст. 244); примусового відбирання біологічних зразків для експертизи (ч. 3 ст. 245); направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи (ч. 2 ст. 509). За родовою (предметною) ознакою розгляд наведених клопотань підсудний лише місцевим загальним судам.

Враховуючи, що згідно п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України до повноважень слідчого судді належить здійснення у порядку, передбаченому цим

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, доцільно було б розширити підсудність слідчого судді на всі випадки де можливі такі порушення при проведенні слідчих (розшукових) дій. Так правовою підставою проведення освідування є лише постанова прокурора, що згідно ч. 3 ст. 241 КПК України пред'являється особі, яка підлягає освідуванню, перед початком слідчої дії. Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування проводиться примусово. Примус щодо особи може полягати у застосуванні фізичної сили, а, відповідно, це може призвести до порушення прав людини на здоров'я, гідність, свободу й особисту недоторканність, а також принизити гідність оглянутої особи або створити небезпеку для її здоров'я. Запровадження інституту слідчого судді для реалізації контрольної функції судової влади мало на меті забезпечення дотримання правоохоронними органами основоположних прав і свобод людини, в тому числі й особисту недоторканність.

Отже, є доцільним, таким що відповідає основним засадам кримінального процесу, включити до статті 241 КПК України положення, згідно якого примусове освідування проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

Глава 20 КПК України «Слідчі (розшукові) дії» не містить загального правила визначення територіальної підсудності. Проблема полягає у тому, що і низка статей, які регламентують процедури здійснення окремих слідчих (розшукових) дій, також не визначають до якого місцевого суду слід звернутись з клопотанням для отримання ухвали слідчого судді.

Так, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді, проте стаття 234 КПК України взагалі не визначає на ім'я якого суду слід подавати відповідне клопотання. Крім того, згідно ч. 3 ст. 233 КПК

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

України слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 КПК, територіальна підсудність в якій не визначена. Відповідно до ч. 2 ст. 237 КПК України огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами КПК України, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Крім того, відповідно до ч. 5 ст. 240 КПК України слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора, яке розглядається в порядку, передбаченому КПК України, для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Отже, при проведенні таких слідчих дій як обшук, огляд, слідчий експеримент закон не визначає територіальної підсудності клопотань про проведення відповідної процесуальної дії в житлі чи іншому володінні особи, що створює небезпеку довільного визначення суду, який має дати необхідний дозвіл.

Вищий спеціалізований суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у своєму листі № 223-558/0/4-13 від 05.04.2013 р. [3] роз'яснив, що до розгляду клопотань, територіальна підсудність щодо яких прямо не визначена процесуальним законом (наприклад, ч. 1 ст. 306, ч. 3 ст. 234 КПК тощо) з урахуванням положень ч. 6 ст. 9 КПК правильним є

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

застосування правила, згідно якого судовий контроль здійснюється слідчим суддею суду першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. При цьому Суд посилається на ч. 7 ст. 100, ч. 2 ст. 132, ч. 1 ст. 184, ч. 1 ст. 192, ч. 2 ст. 199, ч. 1 ст. 201, ч. 3 ст. 244, ч. 10 ст. 290 КПК серед яких лише у ст. 132 прямо передбачений цей критерій підсудності, що знов таки підтверджує необхідність законодавчого врегулювання цих розбіжностей. Суд також зауважив, що у таких випадках не можна керуватися положенням ч. 1 ст. 32 КПК, яке, з огляду на зміст цієї статті та її місце у структурі КПК, стосується лише суду, який здійснює кримінальне провадження як орган, що розглядає справу по суті (пункти 20 – 22 ч. 1 ст. 3, ст. 30, ст. 31 КПК), і не регламентує діяльність слідчого судді. Проте, у разі задоволення відводу (самовідводу) слідчому судді та неможливості передання клопотання на розгляд іншому слідчому судді чи в інших випадках неможливості здійснення повноважень щодо судового контролю слідчим суддею належного суду питання підсудності розгляду відповідних клопотань, враховуючи зміст положень ч. 6 ст. 9 КПК, має вирішуватися у порядку, передбаченому ст. 34 КПК. Тобто, в одних випадках Вищий спеціалізований суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ визнає можливість застосування загальних правил підсудності, а в інших – ні, що підтверджує невизначеність правової позиції в цілому.

Можливість застосування загальних правил підсудності, які закріплені в параграфі 1 глави 3 КПК України, стосовно визначення підсудності кримінального провадження слідчому судді відзначалась у наукових працях українських вчених. Так, Сиза Н.П. стверджує, що слідчий суддя організаційно і функціонально належить до судового органу і, здійснюючи повноваження з судового контролю, діє від імені суду, що узгоджується з наведеними положеннями Конституції України. На слідчого суддю

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

поширюють дію положення ст. 32 КПК 2012 року щодо визначення територіальної підсудності та норми, які визначають статус суду [2, с. 4-5].

Територіальна підсудність клопотань пов'язаних з проведенням експертизи регулюються декількома нормами процесуального кодексу, які містять різні критерії визначення підсудності. Так, згідно ч. 3 ст. 244 КПК України клопотання про залучення експерта розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. Цей же критерій територіальної підсудності засовується при подачі стороною захисту клопотання про залучення експерта (ч. 3 ст. 243 КПК України).

Відповідно до ч. 3 ст. 242 КПК примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду. Проте, законодавець визначив процедуру звернення з клопотанням до слідчого судді лише у випадку проведення психіатричної експертизи, залишивши процесуальну проблему визначення підсудності клопотання про примусовому залученні особи для проведення медичної експертизи невирішеною. Так, питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи, згідно ч. 2 ст. 509 КПК України, вирішується під час досудового розслідування – ухвалою слідчого судді за клопотанням сторони кримінального провадження в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу. Загальне правило визначення територіальної підсудності клопотань про застосування запобіжних заходів сформульовано в ст. 184 КПК України, і полягає у тому, що такі клопотання подаються до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

З метою уникнення правозастосовчих проблем при примусовому залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи,

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

доцільно доповнити ч. 3 ст. 242 КПК України положенням, яке б конкретизувало територіальну підсудність клопотань слідчому судді.

Кодекс містить й інші підходи до визначення територіальної підсудності клопотань. Згідно, ч. 3 ст. 245 КПК України у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160-166 цього Кодексу, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово. Проте, стаття 160 КПК не визначає підстав визначення підсудності. Тому, враховуючи що тимчасовий доступ до речей і документів є одним з видів заходів забезпечення кримінального провадження, при його застосуванні слід керуватися загальними вимогами щодо підсудності передбаченими статтею 132 КПК України. Отже, клопотання про примусове відбирання біологічних зразків розглядає слідчий суддя місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Застосування законодавцем відсилочних норм при визначенні підсудності щодо таких різних процесуальних інститутів як заходи забезпечення кримінального провадження та слідчі (розшукові) дії, уявляється недоцільним. Конкретність визначення підсудності є однією з головних умов реалізації функції судового захисту.

Отже, територіальна підсудність клопотань про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій або взагалі не визначена у КПК України, або ж має різні підстави визначення: місцезнаходження органу досудового розслідування в межах територіальної юрисдикції суду; здійснення досудового розслідування в межах територіальної юрисдикції суду.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

Таким чином, підсудність клопотань про дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку, потребує термінового врегулювання у Кримінальному процесуальному кодексі України. До моменту нормативного визначення підсудності зазначених клопотань доцільно застосовувати загальні правила територіальної підсудності, визначені в статті 32 КПК України.

Підсудність клопотань про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Запровадження судового контролю над проведенням негласних слідчих (розшукових) дій створило важливий механізм забезпечення дотримання прав і свобод людини, наріжним каменем якого є інститут слідчих суддів.

Слідчому судді підсудні клопотання про дозвіл на проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); арешт на кореспонденцію (ст. 261 КПК); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК); спостереження за особою (ст. 269 КПК); моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК); контроль за вчиненням злочину, якщо при цьому виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи (ч. 8 ст. 271 КПК); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК).

Відповідно до ч. 1 ст. 247 КПК України розгляд клопотань, який віднесений згідно з положеннями глави 21 КПК до повноважень слідчого судді, здійснюється слідчим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, у

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Наведена норма є єдиною у Кримінальному процесуальному кодексі України, яка за предметною (родовою) ознакою диференціює розгляд між різними ланками судової системи. Параграф 1 глави 3 КПК України не встановив загальних правил предметної (родової) підсудності. Однак, в аспекті внутрішньої диференціації в межах судів загальної юрисдикції правила предметної підсудності містять також критерії розподілу кримінальних проваджень між різними складами суду (ст. 31 КПК України).

Територіальна підсудність зазначених клопотань визначається місцезнаходженням органу досудового розслідування. Враховуючи, що територіальна юрисдикція Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя охоплює декілька адміністративно-територіальних одиниць (міст, районів) в яких розташовані місцеві суди, то при визначенні підсудності враховується лише юрисдикція відповідного апеляційного суду, незалежно від місцезнаходження правоохоронного органу в його межах.

При визначенні підсудності кримінального провадження застосовуються також ознаки персональної підсудності – статус особи. Так, згідно ч. 2 ст. 47 КПК розгляд клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, який віднесений згідно з положеннями цієї глави до повноважень слідчого судді, може здійснюватися слідчим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування. У такому разі слідчий, прокурор звертаються з

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

клопотаннями про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій до слідчого судді апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. Це положення дозволяє слідчим та прокурорам подавати клопотання не до конкретного суду, встановленого законом, а до суду визначеного суб'єктивними міркуваннями представника правоохоронних органів.

Таким чином, при визначенні підсудності клопотань про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій застосовуються ознаки предметної, персональної та територіальної підсудності.

Шляхи вдосконалення правил підсудності. Одним з джерел виникнення такої значної кількості проблем у кримінальному процесі при застосуванні правил підсудності є «розпорошення» при проведенні кодифікації норм, що їх регулюють. Новий кодекс в главі 3 «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження» містить § 1 «Суд і підсудність», який регламентує правила підсудності кримінальних проваджень. Це призвело до виникнення проблематики визначення місця правил про підсудність в кодифікаційному акті, оскільки саме від цього залежить правильне розуміння суті та значення цього інституту. Автори Кримінального процесуального кодексу запропонували об'єднати в одній главі норми про підсудність та про учасників процесу, що є невиправданим рішенням, оскільки воно суперечить сутності взаємозв'язку цих інститутів. Підсудність як інститут судового права взаємодіє не з однією стадією кримінального процесу або з одним учасником процесу, а врегульовує значно ширше коло автономних правовідносин. Звужене розуміння підсудності, надане у КПК України 2012 року, не відповідає її правовій природі, що, в кінцевому підсумку, призводить до порушення

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

конституційних прав громадян на судовий захист і здійснення правосуддя законним і компетентним судом.

Іноземній законодавчій практиці відомі приклади такої кодифікації, побудованої на взаємозв'язку підсудності та суду. Такий напрямок, наприклад, був обраний в Російській Федерації, де в розділі II КПК РФ «Учасники кримінального судочинства» передбачена окрема п'ята глава «Суд», у якій і зібрано норми, що встановлюють повноваження суду, його склад та підсудність. Гадаємо цей шлях розвитку законодавства не відповідає сучасному розумінню правової сутності інституту підсудності. Так, підсудність визначають з урахуванням не тільки компетенції суду, а й сукупності юридичних ознак (властивостей) конкретного кримінального провадження, які не можливо віднести до повноважень суду, а, відповідно, вони не визначають статус учасника процесу.

Розв'язання цієї проблеми можливе шляхом згрупування норм про підсудність в окремій главі, де вони не будуть складовою іншого процесуального інституту. Це підвищить статус інституту підсудності, правила якого мають вплив на весь кримінальний процес. Взірцевим прикладом нормування інституту підсудності є законодавство Німеччини, Кримінально процесуальний кодекс якої починається з визначення правил підсудності. Схожий підхід обрали в свій час законодавці царської Росії та Радянського Союзу, об'єднавши в окремих главах або розділі процесуальних кодексів норми про підсудність.

Отже, доцільно вилучити з глави 3 КПК України «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження» норми, які регламентують правила підсудності і створити на їх фундаменті нову главу Кримінального процесуального кодексу України, норми якої будуть визначати, зокрема, підсудність кримінальних проваджень слідчому судді. Інститут слідчого судді не може розглядатись окремо від суду, оскільки є його

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

інституційною складовою, на яку покладено здійснення функції судового контролю.

Визначення слідчого судді, який має розглядати кримінальне провадження під час досудового розслідування, не може розглядатися окремо від загальних правил підсудності. Підсудності кримінального провадження слідчому судді властиві ті ж самі види підсудності, які складають архітектуру цього інституту в цілому: предметна, територіальна, персональна підсудність. Враховуючи взаємосуперечливий зміст низки статей, що регулюють правила підсудності слідчому судді під час досудового розслідування, необхідно вже на даному етапі реформування кримінальної юстиції доповнити відповідні статті параграфу 1 глави 3 КПК України, в якому визначені загальні правила підсудності, положеннями щодо підсудності кримінальних проваджень слідчому судді та привести у відповідність до них відповідні норми кодексу, які регламентують окремі випадки визначення підсудності.

Проведене дослідження виявило, що більшість проблем виникає стосовно визначення територіальної підсудності кримінального провадження. Усунути ці проблеми можливо шляхом встановлення в статті 32 КПК України єдиного критерію підсудності. З метою забезпечення визначеності щодо підсудності конкретного кримінального провадження слідчому судді, з тим щоб не допустити довільне тлумачення відповідних норм і, отже, довільне їх застосування в судовій практиці, законом повинні бути закріплені критерії, які в нормативній формі, у вигляді загального правила, встановлювали б, в якому суді підлягає розгляду те чи інше кримінальне провадження, що дозволило б слідчому судді, сторонам та іншим учасникам процесу уникнути невизначеності у цьому питанні, яку в іншому випадку доводилося б усувати допомогою

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

правозастосовчого рішення і тим самим встановлювати підсудність справи не на підставі закону.

Проведений аналіз правил територіальної підсудності засвідчив, що використання в якості критерію місця знаходження правоохоронного органу (органу досудового розслідування) не відповідає вимогам національного та міжнародного права, порушує низку прав та свобод людини. Найбільш прийнятними критеріями для встановлення загального правила територіальної підсудності є місце вчинення кримінального правопорушення та місце здійснення досудового розслідування. Інші передбачені кодексом критерії підсудності можна застосовувати як додаткові в окремих випадках, коли дія загального правила є неможливою або недоцільною з міркувань реалізації основних принципів кримінального процесу.

Згідно зі ст. 218 КПК досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення. Стаття 32 КПК України встановлює, що кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення.

Відповідно, спільною загальною підставою визначення підслідності та підсудності за територіальною ознакою є місце вчинення кримінального правопорушення. Збіг юрисдикцій органу досудового розслідування та суду при застосуванні цієї ознаки усуває спір про підсудність. Первинною підставою визначення як підслідності, так і підсудності, є місце вчинення кримінального правопорушення. Місце проведення досудового розслідування є лише похідною підставою, а, відповідно, застосування обох цих критеріїв не містить теоретичних суперечностей і може впроваджуватись як поєднання основного (загального) критерію та додаткового.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

Отже, з метою усунення існуючих у законодавстві прогалин та вирішення суперечностей стосовно визначення територіальної підсудності кримінальних проваджень слідчому судді доцільно закріпити у статті 32 КПК України загальне правило, згідно якого кримінальне провадження здійснює слідчий суддя того суду, в межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення. Якщо місце вчинення кримінального правопорушення встановити неможливо, кримінальне провадження здійснює слідчий суддя того суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

Спрощення та уніфікація правил підсудності потребує подальших змін у Кримінальному процесуальному кодексі України, зокрема, встановлення загальних правил підсудності в інших статтях параграфу 1 глави 3 Кодексу та приведення у відповідність з ними норм, які встановлюють підсудність кримінальних проваджень слідчому судді.

Таким чином, підсудність кримінального провадження слідчому судді, як новий елемент інституту підсудності, потребує встановлення загальних, уніфікованих правил її визначення, що допоможе усунути існуючі у законодавстві прогалини і суперечності та дозволить забезпечити право особи на судовий захист та законного суддю.

Перспектива подальшого дослідження даної проблеми вбачається в розробці проблемних питань щодо здійснення слідчим суддею своїх виключних повноважень у галузі судового контролю.

Список використаних джерел

1. Попелюшко В. Слідчий суддя у кримінальному провадженні: процесуальний статус та процесуальні функції / В Попелюшко // Право України – 2013 – № 11. – С. 145-151.

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

2. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2(6): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf>.

3. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 223-558/0/4-13 від 5 квітня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/informacijni_listi.htm.

4. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 511-550/0/4-13 від 4 квітня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/informacijni_listi.htm.

5. Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 1640/0/4-12 від 09.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1640740-12>.

6. Щодо неоднозначного тлумачення положень статей 132, 184 Кримінального процесуального кодексу України в частині визначення територіальної підсудності розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

№5-467/0/4-14 від 07.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-467740-14>.

7. Головненков П. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO) – [Текст] : науч.-практич. комент. и пер. текста закона / Павел Головненков, Наталья Спица; со вступит. ст. проф. Уве Хелльмана. – Magdeburg : Universitätsverlag, 2012. – 404 с.

8. Рішення Конституційного Суду України від 23 травня 2001 року N 6-рп/2001 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців 3, 4, 5 статті 248-3 ЦПК України та за конституційними зверненнями громадян Будинської С.О. і Ковриги С.В. щодо офіційного тлумачення положення абзацу четвертого статті 248-3 Цивільного процесуального кодексу України (справа щодо конституційності статті 248-3 ЦПК України)): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-01>.

9. Рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1997 року N 6-зп у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи)): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97>.

10. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року № 19-рп/2011 у справі за конституційним зверненням громадянина Осетрова Сергія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 55 Конституції України, частини другої статті 2, пункту 2 частини третьої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

України, частини третьої статті 110, частини другої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України та конституційним поданням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо офіційного тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 3, 4, 17 Кодексу адміністративного судочинства України в аспекті статті 55 Конституції України (справа про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочини): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=165571>.

11. Яновська О. Г. Оскарження адвокатом рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора та слідчого судді під час досудового розслідування: науково-практичний посібник / О. Г. Яновська ; Акад. адвокатури України. – К. : Прецедент, 2013 . – 32 с.

12. Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 1640/0/4-12 від 09.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1640740-12>.

Оверчук С. В.

Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді

У статті досліджуються проблеми визначення підсудності кримінальних проваджень слідчому судді під час досудового розслідування. Робиться висновок про те, що підсудність кримінального провадження слідчому судді, як новий елемент інституту підсудності, потребує встановлення загальних, уніфікованих правил, які допоможуть усунути існуючі у законодавстві прогалини та суперечності. Сформульовано й обґрунтовано пропозиції стосовно вдосконалення норм

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvps.pdf>.

Кримінального процесуального кодексу України стосовно визначення підсудності.

Ключові слова: слідчий суддя, судовий контроль, територіальна підсудність, запобіжні заходи, слідчі дії, заходи забезпечення кримінального провадження.

Overchuk S. V.

Jurisdiction of criminal proceedings the investigating judge

В статье исследуются проблемы определения подсудности уголовных производств следственному судье в ходе досудебного расследования. Делается вывод о том, что подсудность уголовного производства следственному судье, как новый элемент института подсудности, требует установки общих, унифицированных правил, которые помогут устранить существующие в законодательстве пробелы и противоречия. Сформулированы и обоснованы предложения по совершенствованию норм Уголовного процессуального кодекса Украины относительно определения подсудности.

Ключевые слова: следственный судья, судебный контроль, территориальная подсудность, меры пресечения, следственные действия, меры обеспечения уголовного производства.

Overchuk S. V.

Jurisdiction of criminal proceedings the investigating judge

The article investigates the problem of determining the jurisdiction of the criminal proceedings the investigating judge in pre-trial investigation. The conclusion is that the jurisdiction of the criminal proceedings the investigating judge, as a new member of the Institute of jurisdiction, requires the installation of common, harmonized rules that will eliminate existing gaps in legislation and

▪ Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.

contradictions. Formulated and substantiated proposals for improving the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding determination of jurisdiction.

Key words: investigating judge, judicial control, territorial jurisdiction, as a preventive measure, investigations, measures to ensure the criminal proceedings.

-
- Підсудність кримінальних проваджень слідчому судді / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n2/15osvpss.pdf>.